

לפולמוס על התנהגותם של ראשי-הציבור היהודי בשואה

מאת זאב לוי

בספריהם של הילברג וארנדט, אלא יש בהם מן החשיבות ההיסטורית והצבורית כאחת דגבי אותה הבעיה של התנהגות המנהיגות היהודית. כאמור, קובץ זה איננו עושה את הויכוח עם מכלול הדעות של חנה ארנדט ב"ספרה, אלא מתרכז בגיזרה מסוימת — יהדות גרמניה — שמחברי הקובץ נמנים, כאמור על יוצאיה.

ספרו המקיף של ראול הילברג מכיל בליי ספק חומר דוקומנטארי חשוב ועשיר על שיטות השמדת היהודים, שנקטו הנאצים, ואולם הוא גם מאשים את היהודים, ש"ע"י נכונותם להתארגנות עצמית הם הקלו על הנאצים את המלאכה, ובכך הזמן "כל הק" הילה היהודית, ובמיוחד המנהיגות היהודית, ריכזה את כל מאמציה בכיוון אחד — שאפשר יהיה לשאת איכשהו את הגיהנום, ולהקל על המוות".² חנה ארנדט מחרה-מחזיקה אחר רי, כשהיא קובעת מצד אחד דברים, מבלי אפילו לבסס עובדתית, ומצד שני גם עוד מפליגה בכתב-האישום שלה כלפי המנהיגות היהודית: "כל האמת היא, שלו העם היהודי היה בלתי-מאורגן ללא מנהיגים, היו שוררים אמנם תוהו ובוהו ושפע של מצוקה, אך המס" פר הכולל של הקרבנות ספק אם היה מגיע

אותה השאלה הגורלית שהופנתה בזמן משפט אייכמן ע"י השופטים לעדים ה" רבים — מדוע לא התמרדו, מדוע לא התקור ממתם? — משמשת מאז ציר לקונטרברסיה פובליציסטית ענפה. ב"1961 התפרסם ספרו של ראול הילברג על "השמדת יהודי אירופה" ואחריו באה סידרת המאמרים הידועה של הסוציולוגית הגרמנית-היהודית חנה ארנדט על משפט אייכמן בעתון הנפוץ "ניו-יורקר".¹

נכתבו והושמעו כבר תגובות רבות על דבריה של חנה ארנדט, ראוי גם לציון הקובץ הקטן, שראה אור לפני שנה מטעם "מועצת יהודים יוצאי גרמניה", הדן בשאלת התנהגותם של ראשי הציבוריות היהודית בגרמניה, ואשר לקחו בו חלק אישיה הבר לטים של הציונות הגרמנית.² נסקור להלן מקצת הדברים בקובץ זה, שיש בהם לא רק כדי לתקן את התמונה ההסטורית המסולפת

1. Hanna Arendt: Eichman in Jerusa-
lem. A Report on the Banality of
Evil, 1963

2. Nach dem Eichmann-prozess, zu
einer Kontroverse über die Haltung
der Juden, Council of Jews from
Germany, Jerusalem; Biton Pub-
lishing Co. Ltd., Tel-Aviv 1963

מספרי העמודים בגוף הרשימה שלהלן
לקוחות מקובץ זה

3. הילברג, ע' 668/69

ל-4½ עד 6 מליון איש".⁴ בהגיבו על דבריה אלה, שואל פרופ' ארנסט סימון, שמ' אמרו המפורט מהווה את חלק-הארי של הקורבן הנ"ל, אם המנהיגים היהודיים היו צריכים, חלילה, להימלט על נפשם, כדי להציל את עצמם וליצור באופן זה את התווה ובוהו, שאליבא דחנה ארנדט היה עולה בפחות קרבנות... (ע' 96).

כל משתתפי הקובץ עומדים על התופעה של שנאה עצמית, המבצבצת מדבריה של המחברת, וארנסט סימון אף מבהיר נקודה זו בדברים בוטים מן הבחינה הפסיכולוגית, על רקע התבוללותה של ח' ארנדט, והתכחשותה לתנועה הציונית, שעד שנות ה-40 נמנתה על שורותיה. כידוע, חיברה גם חנה ארנדט, לפני למעלה מ-10 שנים, את אחד הספרים החשובים על התהוות הטוטאליטאריות,⁵ ובחלקו הראשון כ-200 עמודים נוקבים על האנטישמיות. למרות כמה מגרעות שבספר — הניתוח ההיסטורי מתקפח בו במידה מסויימת ע"י תאור סוציולוגי סטאטי, — הרי אין להטיל ספק בחשיבותו המדעית להבנת צמיחתם של המשטרים הטוטאליטאריים, ובעיקר של הנאציזם. לכן כמה מתמיהה העובדה, שח' ארנדט, במאמריה על משפט אייכמן, שוכחת, כשהדברים נוגעים בהתנהגותם של היהודים, כל מה שהיא כתבה בספר ההוא על אופיה ושיטותיה של המדינה הטוטאליטארית. בעלת המחקר המקיף על מהות המשטרים הטוטאליטאריים מגלה, כשמדובר ביהודים, חוסר-הבנה מוחלט לגבי המנטאליות וההתנהגות הנפשית של קבוצות נרדפות עד דכא בתוך המשטר הטוטאליטארי.

לכן גם לא במקרה טוענים כל מבקריה, ולא רק בקובץ שלפנינו, כי „מאמריה של

גב' ארנדט מעידים על חוסר רגש, שהוא מדהים וטראגי", וכי דבריה נכתבו ללא כל זיקה נפשית לעמה בסבלו (לפי קטעים מע' תונים יהודיים בארה"ב, המובאים בקובץ בע' 41). „זהו העדר-אחריות טראגי לגבי הפרק הנורא ביותר של ההיסטוריה המודרנית". (האנס טראמר, שם, ע' 44). אך הענין חמור הרבה יותר. נגד מחזהו של רולף הור-כהוט טוענים, כי ע"י הטלת אשמת השתיקה על האפיפיור, אשר עמידתו מנגד ושתיקתו המכוונת הן בכל אופן בבחינת עובדה היסטורית מוכחת פחות או יותר, הפחית הוכחות, אם גם כנראה לא זאת היתה כוונתו, ממידת אחריותו של העם הגרמני לפשעים שבוצעו. ואילו מה עושה חנה ארנדט? היא מעבירה, באופן המפורש ביותר, חלק מאשמת ההשמדה על היהודים, כשהיא מורידה בדיעבד לא רק מנטל האשמה של העם הגרמני בכללו, אלא אף מהרוצחים עצמם. המחברת כותבת בספרה על אייכמן בין היתר, כי המשטר הנאצי הפך „למשטר טוטאליטארי ופושע בגלוי" רק בימיה-המלחמה; הרי שוב אי-הבנה משועתת לגבי טיב המשטר הנאצי; כלום שכחה, שהסתייעות השלטונות הנאציים במנגנונים הקהילתיים והארגוניים של היהודים היה חלק מהותי של השיטה, היתה שייכת לעצם אופיו של המשטר הטוטאליטארי הנאצי, כפי שהיא הסבירה בעצמה בספרה מלפני 10 שנים?... אין ספק, שהמנהיגות היהודית עשתה שגיאות, וכל שגיאה היתה אז בהכרח פאטאלית, ואולם ח' ארנדט מטילה עליה — המנהיגות הלא-ציונית והציונית, וכנגד האחרונה ביחוד מכוונים חיציה העיקריים — לא פחות ולא יותר מן האשמה של שיתוף-פעולה בהשמדת עמם.

משתתפי הקובץ עומדים, למשל, בין היתר על שני מאורעות ביהדות גרמניה, עוד לפני פרוץ המלחמה, שהם היו מעורבים בהם ב-תוקף פעילותם הציונית, והמשמשים בפי ח' ארנדט גם-כן לחיזוק טענותיה.

4. אייכמן בירושלים, ע' 111

5. Hanna Arendt: The Origins of Totalitarianism, Harcourt, New-York, 1951

מתה את המלחמה באנטישמיות כמטרה ע"י קרית. זוהי אמנם הסטוריוסופיה מוטעית מע"י קרה, אך היא מאפשרת לח' ארנדט להסביר כרצונה את נכונות המנהיגים הציוניים לזוּם את ה"העברה", לנהל מו"מ עם השלטונות הנאציים, שהם, ראו בהם רק אחת מההתגלמות יות של האנטישמיות ההכרחית, לפי תיאוריה זו, להגשמת הציונות, והמסקנה — התנועה הציונית שיתפה פעולה עם הנאצים...

רשימה זו, כאמור, איננה עוסקת בכל הע"י נינים, שבהם נוגעת ח' ארנדט בספרה על משפט אייכמן, אלא דנה רק בטענותיה כלפי המנהיגות היהודית, וכאן נשאלת ככלות-הכל השאלה: האם סבורה ח' ארנדט, שהימנעות המנהיגים היהודיים מכל פעולה שהיא, היתה מניאה את הנאצים מלבצע את זממם, את גזרותיהם האנטי-יהודיות עד המלחמה, ואת ההשמדה — "הפתרון הסופי" — בימי המלחמה? כלום העדר דפוסים ארגוניים בחיים היהודיים היה משאיר את התליינים הנאציים חסרי-אונים? לדעתה, היו קיימות רק שתי ברירות — ההתקוממות הגלויה או הפאסיביות המוחלטת. כל יתר הדרכים של התגוננות ושל התנגדות לא נחשבו בעיניה.

תוך כדי פולמוס עם המחברת, מגוללים המשתתפים בקובץ את שלל הבעיות הטראגיות, שבפניהן הועמדו אז מנהיגי היהדות הגרמנית, ובצורה כזאת תורם הקובץ, אעפ"י שהוא איננו מתיימר להיות מחקר שיטתי, תרומה להבהרת הבעיה של התנהגות המנהיגות היהודית בימי השואה.

יחד עם זה מן החובה לציין שהמשתתפים בקובץ ע"י רצונם לצאת כנגד מכלול האשמותיה של ח' ארנדט מפריזים בנקודות מסויימות באפולוגטיקה במיוחד כאשר הדברים נוגעים לדרכי התנהגותו של הרב ליאו בק שצמד בראש יהדות גרמניה באותן שנים גורליות והדברים מחייבים עיון מיוחד ומעמיק יותר.

אותה ההכרזה היהודית-הציונית הגאה — "שאוהו בגאון — את הטלאי הצהוב" — שבה הגיב רוברט וולטש במאמר הראשי של ה"ידישה רונדשאו" ב-1 באפריל 1933 על הבויקוט האנטי-יהודי, שאורגן באותו יום ע"י הנאצים, ואשר חשיבותו בהעלאת התודעה הלאומית של יהודי גרמניה אינה מוטלת בספק, בעיניה של ח' ארנדט גם זהו שיתוף-פעולה, כיון שכעבור עשר שנים שימש הטלאי הצהוב כסימן-היכר לשילוח לתאי הגאזים...

ח' ארנדט מתרעמת על כך, שבאמצע שנות השלושים, שיתפו, כביכול, מנהיגי הציונות הגרמנית פעולה עם הנאצים ע"י מבצע ה"העברה", ובשעה שיהודים אמריקניים ניסו לארגן חרם על סחורות גרמניות, הוצפה ארץ-ישראל בסחורות גרמניות דוקא, ביזמת המנהיגות הציונית... פעולת ה"העברה", שנועדה לאפשר ליהודי גרמניה להוציא לפחות חלק מכספם בצורת סחורות, עוררה בזמנו מחלוקת: היו ששללו את הענין והיו שחייבוהו, ואולם בל נשכח, שאין הדבר דומה לויכוח על השילומים בשנות ה-50 — אחרי השואה. פעולת ה"העברה" הצילה אז בפועל את חייהם של רבבות מיהודי גרמניה, ובצדק כותב בענין זה פרופ' סימון: "כל מי שהכיר את כלכלת א"י באותן השנים, יודע, שהסחורות והכספים, שזרמו אז לארץ, הצילו את חייהם ממש של 10% לפחות מיהודי גרמניה, כלומר כ-55,000, ואיפשרו להם קיום אנושי חדש. את מספרם של הניצולים בעקיפין, אשר הכלכלה המורחבת של הארץ יצרה להם אפשרות של עליה וקליטה, קשה יותר לקבוע מבחינה סטטיסטית" (ע' 85-86). ואולם ענין ה"העברה" איננו בעצם אלא בבחינת תואנה להעלאת טענתה העיקרית של ח' ארנדט בהקשר זה: הציונים השתיתו, לדעתה, את השקפתם על האנטישמיות כגורם האידיאולוגי המרכזי של הציונות, בשעה שהמתבוללים שללו השקפה זו, וראו לעור

parts of Poland, Czechoslovakia and Austria. At any rate, we should not make any connection between this uprising and the opposition movements in the occupied countries or even that in Fascist Italy.

An Unknown Document about the Pogroms in Constantine by Joseph Ariel

About 30 years ago in August 1934, the world was deeply shocked to hear the news that in the city of Constantine in what was then the French dependency of Algeria, pogroms broke out, lasting for three days, on the day following the pogroms, the writer of this article, whose name was then Joseph Fisher, was sent to investigate the incidents on behalf of the "Committee of Jewish Delegations" (a body preceding the "Jewish Congress").

The report revealed the part played by the French Right in instigating the pogroms. It was exactly for this reason that the report was suppressed, since one to satisfy of the prominent members of the "Committee of Jewish Delegations" condemned it as anti-French. One of the two copies left is published here.

Leaders of Jewry during the Holocaust — Zev Levy

The writer reviews the anthology published by the Council of Jews from Germany dealing with the activities of the leaders of German Jewry in reply to Hannah Arendt's critique which places the blame for their destruction on the Jews themselves and their leadership. This reply, too, tends to exaggerate, by apologizing in certain respects when relating to the action of those leaders of the German Jewry.

Jup Westervil

Twenty years have passed since the death of Jup Westervil, a member of the Dutch underground movement who jeopardized his life for the sake of saving the lives of Jews. Passages from diaries, which were published in Holland after the war and dedicated to his memory and the memory of his comrades, are reproduced here.

The Munich Pact and Czechoslovakian Jewry in 1938 — Otto Dov Kulka.

The Munich Pact was not only an important event in the history of international affairs. It was also the first thrust in the direction of what was later to be called the Final Solution of the Jewish Question in Nazi-occupied Europe. Germany's prime condition to any form of Czechoslovakia's existence was the curtailment of Jewish influence and a policy of persecution in accordance with the Nuerenberg laws public opinion in Czechoslovakia soon complied with these demands; Jews, however, refused to give in. Although assimilationist circles —